

óta megjelent kiadványai a régi demokráta-liberális világnézetet terjesztik. A háború előtt a sorozat favoritjai Ferrero és France voltak. Abban az időben csakugyan divatozott ez a két név, de miért kell ma az elkeseredetten pozitivistá Lamprechtet fordítani, akit már régen méltó helyére szorítottak német kartársai, vagy miért kell lefordítani a hazájában harmadrangúnak tartott Le Bon-t, hol van a mai filozófia Emersontól, amikor már Bergson is elavult és ki beszél ma, Thibaudet, Maurras, Massis, Léon Daudet kritikáinak korában Lemaître szkeptikus elme-futtatásairól? A korral való haladást, több modernséget kérünk a különben tiszteletreméltó kiadvályaival, amelynek a háború előtt igazán fejlett érzelme volt a divatos eszmeáramlatok felfogása. *Fabián István.*

A Napkelet Lexikona. Két kötet. Kiadja a Magyar Irodalmi Társaság. Budapest 1927. A Napkelet Lexikona már a megjelenése óta eltelt rövid idő alatt is sok-sok ezer példányban áradt szét a művelt magyar közönség között és rövidesen sikerült magát a kis családi könyvtárakban nélkülözhetlenné tenni. Régi, nehezen érzett hiányt pótol. A nagy, sokkötetes lexikonok, melyek komoly alapossággal, tudományos felkészültséggel szerkesztődtek és melyeket egy boldogabb és nyugodtabb nemzedék állított be még a magyar család könyvesszekrényébe, az idők szédületes változása alatt elavultak. Ma már nemcsak a technika fejlődött mérföldes léptekkel (ki hallott csak két évtizeddel ezelőtt is rendszer légi közlekedésről vagy rádióról!), nemcsak a szellemi élet arculatja változott meg, hanem — sajnos, a magyarság óriási veszteségére — egész európai berendezésünk és államéletünk. A régi lexikonok már csak a multra nézve használhatók. Az egyetlen nagy magyar lexikon az elszegényedett középosztály számára alig hozzáférhető, legfeljebb közkönyvtárakban, az a pótlék pedig, melyről üzleti élelmesség sietve gondoskodott különböző kézi lexikonok formájában, nem való magyar család asztalára, mert a lexikon nemcsak ismeretanyagot közvetít, hanem világnézetet is ad és irányít. Azért volt fontos, hogy a Magyar Irodalmi Társaság megajándékozta a magyar közönséget kétkötetes kézi lexikonjával. Bevezetésében önérzeten hangoztatja a szerkesztő, «hogy a

nemzeti érzésű magyar intelligencia számára a modern élet eszméinek és a tudományok új eredményeinek útvesztőjében» kíván kalauzul szolgálni és nyíltan kijelenti, hogy «fölvének következetes keresztülvételéből folyik, hogy elsősorban az alkotó világnézet képviselőit, eredményeit és elveit ismerteti. Közönségével a másik tábor irányait és jelentősebb alakjait is megismerteti s vagy állást foglal velük szemben vagy pedig, amennyiben komoly értekekről van szó, elismerésben részesíti».

A lexikonnak tüzetes áttanulmányozása meggyőző arról, hogy a szerkesztőség ígéretét be is váltotta. Világnézeti és magyar nemzeti felfogása nem vezet el elfogultságra, magasabb szempont ez, ahonnan egész mai ismeretanyagunkat áttekinti. Munkatársai között ott találjuk az egész magyar szellemi élet elitjét, amely teljes tudatában volt a vállalt feladat fontosságának. A több mint harmincezer címszóban keresve sem lehet egy téves adatot sem találni. Kisebbségi aránytalanságok természetesen elkerülhetetlenek voltak, de az ilyen lexikonok igazán nem lehet a mérőszalaggal megbírálni. Legfőbb értéke azonban a lexikonnak nem is a sokoldalúsága, az emberi élet minden ágára való kiterjedése, hanem nemzeti szelleme, mely összegyűjti mindazt, ami magyar érték. Ahol — bármely idegen területen is — magyar kapcsolatot vél találni, azt szertekkel kutatja fel. Elkallódott vagy elfeledett magyar értékeket elevenít meg, meglevő és elismert magyar értékeknek pedig kijelöli helyét. Pozitív szellemű és nemzeti felfogása nem merül ki az ellenkező szelleműség meddő kritikájában. Mindig az egyetemes magyarságot nézi és noha nem térhet természetesen napirendre fájdalmas széttagoltságunk felett, megteremt az elszakított magyarság kapcsolatát. Az erdélyi és felvidéki magyarság szellemi élete különösen jelentős szerepet nyer benne. És amellett felöleli az egész nyugati kultúrát is minden jelentősebb értékével, megteremt a Kelet és Nyugat szintézisét. Sokat foglalkozik a művészet kérdésével, amire már gazdag szövegközi ábrái és műmellékletei is csábítják, de itt is a legnagyobb teret a magyar művészet elemzése kapja, amely a lexikonnak egyik legszebb fejezete.

A Napkelet Lexikona az első gyökeresen magyar lexikon, mely egyetemes

műveltséget ad. Hatása csak az évek folyamán fog érezhetővé válni, amikor ismeretanyaga lassan átszívárog a köztudatba. Hatalmas segítőtársa lesz annak a nemzeti folyamatnak, mely a háború óta oly szerencsésen megindult és amely nemzeti kultúránk regenerációjával kívánja nemzeti újjászületésünket megteremteni. *f. j.*

Harsányi Lajos: De profundis.

(A *Szent István-Társulat* kiadása, 1927.) A költő «szörnyű imakönyvnek» nevezi művét a bevezető versben, pedig vigasztalóbb, megnyugtatóbb, áhitatraktóbb alkotás, egységesebb és harmonikusabb koncepció kevés találkozik nálanál a megosztott hitek, sokrétegű eszmék, darabokra tördelt lelkek mai sokaságában. Nem is lehetne más a szerző, mint «távol zárdacellán rejtve élő pap», aki fenségesen zengő terciánákba öntötte az emberi lélek leg-örökebb és legmélyebbre tetemetét vívódásait; a nyilvános konfesszió döbbenetes erejével rajzol képet az esendő ember tusakodásáról, a hét főbűn elveszejtő kárhozatáról és tiz kiáltásba foglalva veti az örök bíró mérlegébe a kicsinyke jókat is, a véletlen-erények virágszálaát, hogy talán azok megmennek majd a kárhozattól.

Csodálatos, hogy ezt a komor hangszerezést mint tudja át meg átszőni a bársonyos, emberi líra arabeszkjeivel, közel hozva részvétünkhöz és együttérzésünkhöz a misztérium áhitatba fodrozó részleteit.

A végveszélybe jutott lélek kétségbeesésével, együgyű-szép ártatlanságokkal, jóság-játékkardokkal, erény-parányokkal védi magát, mert hite és áhitata telve van a Legfőbb Bíró mérhetetlen irgalmával és kimeríthetetlen bocsánatával. Mily megható ez:

«Kisgyerj reám, ki fűrtös szőke hajjal
Gond gyermek voltam s hóféhér ruhában
Térdeltem ágyamon, kicsinyke angyal».

Emlékszik arra, hogy diákkorában, ha lehúnyt a lámpa, fektében mondta el a Miatyánkot, hogy középkori vitézek nem hevültek jobban a Madonnáért, hogy szerette anyját, hogy tisztelte a törvényes előljárókat és «dallal siratott távoli királyfit».

Sóvárgó, nagy emberi vágyai átütnek a szőröcsuhan, amelynek «tömjénillatú, nehéz daróca talán királyi-szép lelket borít be» és így énekel: «Oly dús a föld, oly szép a Riviera! Vigadtak rajta mások, énnekem csak Tornác jutott, virág, dal s égi szférá».

Ez a nosztalgia, a világ csodáin való ámulás a legszebb a könyvben, bűnnek számítja és mégis gyöngéd panaszként mondja el:

«A tájam egyszerű; akác az ura,
Pedig halálos vággyal vágyakoztam
Girgentire s az édes Côte d'Azurra,

Zeném a falu síp-harmonikája,
Pedig tudom, hogy bíborban s aranyban
Harsog este a milánói Scala,

Poros úton haladt előre lábam,
Pedig tudom, mily szőnyeget taposnak
Prelátusok pirosban és lilában»...

A hívó lélek krisztusi és szelid optimizmusa tetőzi be és aranyozza meg a magyar vallásfilozófia lírai remekei közé számító műalkotást és Szent Ferenc lelkének derűje árad a sorokból:

«Az életem még nyár szakában pompáz,
A kertemben dísz-borsók illatoznak,
Az élet szép; a föld nem siralomház»...

Verselése biztos és keresetlen, Dante Infernója érzik ugyan itt-ott, de a zordon monumentalitás hiányát a szeliden bűgő líra pótolja. Legfőbb érdeme a biztos kézzel épített konstrukció, amely össze tudja fogni és érzékelteti is a halállal vívódó lélek nehéz tusáját. Az olvasó mindvégig a hit és a vallás magasztos kupolájának lelki ívei alatt érzi magát, valami kollektív és katolikus atmoszférában, abban az áhított és homogén levegőben, amelyet annyira nélkülöz a mai kor, amelyben nincs szertelenség, képzavar és hisztéria, lidérces bizonytalanságok, a «végtelenben» naprendszerekkel való modoros zsonglörködés, a férfi és a pap szívének lüktetése ver csupán és erre a hangra ráfelelnék bizonyára mindazokéi is, akik ezt az igazán szép és értékes könyvet elolvassák. (T—i.)